

Asya Studies

Akademik Sosyal Araştırmalar / Academic Social Studies

Year: 10, Number: 35, p. 163-178, Spring 2026

Erken Cumhuriyet Döneminde Cenup Hududunda Kaçakçılık: Gazeteci Mümtaz Faik Fenik'in Köşe yazıları Üzerinden Bir Değerlendirme

*Smuggling on Turkey's Southern Border in the Early Republican Period: The Columns
of Mümtaz Faik Fenik*

ISSN: 2602-2877 / E-ISSN: 2602-263X

Arařtırma Makalesi
Research Article

Makale Geliř Tarihi
Article Arrival Date
19/02/2026

Makale Kabul Tarihi
Article Accepted Date
31/03/2026

Makale Yayın Tarihi
Article Publication Date
31/03/2026

Asya Studies

Doç. Dr. Hakan Güngör

Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü

hakangungor490@gmail.com

ORCID: [0000-0002-8282-5481](https://orcid.org/0000-0002-8282-5481)

Doç. Dr. İsmail Özer

Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi,
Tarih Bölümü

iozer01@gmail.com

ORCID: [0000-0001-5910-4216](https://orcid.org/0000-0001-5910-4216)

Dr. Barış Özınan

Öğretmen / T.C. Milli Eğitim Bakanlığı,
Giresun

barisozinan@hotmail.com

ORCID: [0000-0002-7082-3614](https://orcid.org/0000-0002-7082-3614)

Öz

Bu çalışma, erken Cumhuriyet Döneminde Türkiye-Suriye sınırında ortaya çıkan kaçakçılık faaliyetlerini, gazeteci Mümtaz Faik Fenik'in 1936-1937 yıllarında yayımladığı *Cenup Hududunda*, *Cenup Röportajları* ve *Memleket Röportajları* başlıklı yazı dizileri üzerinden ele almaktadır. Makale, kaçakçılığı yalnızca iktisadi kayıplar ya da asayiş sorunları çerçevesinde değerlendirmek yerine, sınırın tarihsel ve yapay niteliği, Fransız mandater yönetiminin uygulamaları ve sınır hattındaki yerel sosyo-ekonomik koşullarla ilişkili, çok boyutlu bir toplumsal yapıyı incelemektedir. Fenik'in saha gözlemlerine dayanan anlatıları, sınır bölgelerinde akrabalık bağları, ticaret ağları ve kültürel sürekliliklerin kesintiye uğramadan devam ettiğini ve bu durumun da kaçakçılığı sıradan ve meşru bir geçim hâline getirdiğini göstermektedir. Yazı dizilerinde yer alan betimlemeler, demografik yapı, yoksulluk, ulaşım imkânsızlıkları ve devlet hizmetlerinin sınırlılığı gibi etkenlerin, sınır ekonomisini kayıt dışı faaliyetlere bağımlı kıldığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada ayrıca, Fransız mandater yönetiminin sınır hattındaki güvenlik ve idari uygulamalarının Türk basınında nasıl temsil edildiği ve bu temsillerin millî güvenlik söylemiyle nasıl ilişkilendirildiği tartışılmaktadır. Fenik'in köylerin geri kalmışlığı, eğitim eksikliği ve kalkınma sorunlarına yaptığı vurgular, erken Cumhuriyet Döneminde kaçakçılıkla mücadelenin yalnızca askerî veya sadece güvenlik güçleriyle alınan önlemlerle değil, uzun vadeli toplumsal dönüşüm ve kalkınma politikalarıyla birlikte düşünülmesi gerektiğine işaret etmektedir. Bu bağlamda ele alınan çalışma, basının erken Cumhuriyet Dönemi sınır politikalarının şekillenmesindeki ve kamuoyu oluşturmadaki belirleyici rolünü ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cumhuriyet Dönemi Kaçakçılık, Türkiye-Suriye Sınırı, Mümtaz Faik Fenik, Fransız Mandası

Abstract

This study examines the phenomenon of smuggling along the Turkey-Syria border during the early Republican period through the journalistic series *Cenup Hududunda*, *Cenup Röportajları*, and *Memleket Röportajları*, published in 1936-1937 by Mümtaz Faik Fenik. Rather than approaching smuggling solely as an economic loss or a public order problem, the article conceptualizes it as a multi-layered social phenomenon shaped by the artificial nature of the border, the policies of the French Mandate, and the local socio-economic conditions prevailing in the borderlands. Fenik's accounts, grounded in first-hand field observations, reveal how kinship ties, trade networks, and cultural continuities persisted across the border, rendering smuggling a normalized and, in many cases, socially legitimate means of livelihood. His depictions demonstrate how factors such as demographic structure, poverty, inadequate transportation infrastructure, and the limited reach of state services made the border economy highly dependent on informal and illicit practices. The study also explores how the administrative and security measures implemented by the French Mandate along the border were perceived and represented in the Turkish press, and how these representations were integrated into broader discourses of national security. Furthermore, Fenik's emphasis on rural underdevelopment, lack of education, and broader problems of economic and social stagnation suggests that efforts to combat smuggling in the early Republican era could not rely solely on military or police measures. Instead, they required comprehensive strategies centered on social transformation and regional development. In this context, the article aims to demonstrate the influential role of the press in shaping early Republican border policies and in constructing public opinion regarding border security and governance.

Keywords: Smuggling, Turkish-Syrian Border, Mümtaz Faik Fenik, Press, French Mandate

Atf Bilgisi / Citation Information

Güngör, H., Özer, İ. & Özınan, B. (2026). Erken Cumhuriyet döneminde cenup hududunda kaçakçılık: gazeteci Mümtaz Faik Fenik'in köşe yazıları üzerinden bir değerlendirme. *Asya Studies*, 10(35), 163-178. <https://doi.org/10.31455/asya.1982534>

GİRİŞ

Osmanlı Devleti'nden günümüze devam eden süreçte, kaçakçılık faaliyetlerinin önlenmesi noktasında siyasi iradelerin ve bürokratik mekanizmaların yapısal ve kronik güçlüklerle karşılaştığı müşahede edilmektedir. Nitekim Osmanlı idari yapısının, özellikle denetim kapasitesi ve lojistik imkânların kısıtlılığı nedeniyle kaçakçılığı engellemekte yetersiz kaldığı ve bu durumun hazine gelirleri ve kamu otoritesi üzerinde ciddi bir baskı unsuru oluşturduğu bilinmektedir (Genç, 2012: 382). Kaçakçılık faaliyetleri, afyon gibi yüksek ticari değere sahip yeni emtianın sisteme eklenmesiyle hem içerik değiştirmiş hem de organize bir gayri resmi meslek koluna dönüşmüştür. Bu süreçte kaçakçılıkla mücadele, Ankara Hükümeti ve erken Cumhuriyet hükümetleri için iktisadi egemenliğin tesisi adına öncelikli bir devlet politikası haline almıştır. Kaçakçılık meselesi, 1920 yılından itibaren Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin (TBMM) öncelikli gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Mebuslar, bu hususta radikal tedbirlerin alınması ve mevcut yasal boşlukların hızla ikmal edilmesi yönünde taleplerde bulunmuşlardır. Maliye Vekili Ferit Bey, devletin geniş ölçekli, organize bir kaçakçılık dalgasıyla karşı karşıya kaldığını açıkça ifade etmiştir. Bu tespit, kaçakçılığın sadece sınır asayışı sorunu olmadığını, aksine Kurtuluş Savaşı'nın mali yükümlülüklerini omuzlayan devletin iktisadi yapısını ve gümrük egemenliğini doğrudan tehdit eden makro-ekonomik bir boyuta ulaştığını ortaya koymaktadır (TBMM ZC, 1336: 174). Trabzon Mebusu Ali Şükrü Bey'e göre, hazineye para bulabilmek için vergi yükünün makul seviyelerin üzerine çıkarılması kaçakçılık faaliyetlerini teşvik edecek bir unsur haline gelecek ve bu durum, mevcut vergi gelirlerinin dahi tahsil edilememesi gibi bir mali riski beraberinde getirecektir (TBMM ZC, 1336: 119).

Burdur Mebusu İsmail Bey, yasal düzenlemelerin uygulamanın başarısını garanti etmediğini vurgulamıştır. Denetleme mekanizmalarındaki yetersizliğin kaçakçılık faaliyetlerini kaçınılmaz kıldığını belirten İsmail Bey, konunun daha iyi anlaşılabilmesi adına mevcut durumdaki uygulama eksikliklerine dikkat çekmiştir. Reji İdaresi'nin iznine tabi olan tütün ekiminin, yasaklara rağmen kontrolsüzce sürdüğünü ve tütün kaçakçılığının devam ettiğini belirtmiştir. Benzer şekilde, içki yasağına rağmen tüketimin sürdüğünü ve zorunlu eğitim kanununa karşın imkânsızlıklar nedeniyle çocukların eğitime erişemediğini dile getirmiştir. Sonuç olarak İsmail Bey, hukuki düzenlemeler ile toplumsal gerçeklik arasındaki bu uyumsuzluğun göz ardı edilmemesi gerektiğini savunmuştur (TBMM ZC, 1336: 127). Kütahya Mebusu Besim Atalay da yasal düzenlemeler kapsamında yalnızca vergi yükünün artırılmasının kaçakçılığı önlemede yetersiz kalacağını, hatta bu durumun yasa dışı ticareti teşvik edebileceğini savunmuştur. Çözümün salt mevzuat değişikliğinde değil, liyakat sahibi kamu görevlilerinin istihdam edilmesi ve denetim mekanizmalarının etkin bir şekilde işletilmesinde yattığını ileri sürmüştür (TBMM ZC, 1336: 174). Maliye Vekili Ferit Bey, tuz tekelinin yarattığı arz yetersizliğinin Mardin ve Bitlis gibi sınır vilayetlerinde kronik bir kaçakçılık sorunu doğurduğunu tespit etmiştir. Vekil, yerli üretimin yüksek maliyetleri nedeniyle yasa dışı ithal tuzla rekabet edemediği bu tabloda, yasakçı politikalar yerine iktisadi bir çözüm önerisi sunmuştur. Bitlis'ten sevk edilen tuzun maliyeti 25 kuruş seviyesindeyken, Suriye'den temin edilen tuzun 7-8 kuruş civarında olduğunu belirten Ferit Bey; dışarıdan gelen tuzu yasaklamak yerine üzerine 3 kuruşluk bir gümrük resmi konulmasını teklif etmiştir. Bu modelle hem tuzun halka 11 kuruş gibi makul bir bedelle ulaştırılması hem de devlet gelirlerinin yasal zeminde artırılması hedeflenmiştir. Öte yandan Ferit Bey, kaçakçılığı tetikleyen unsurların sadece fiyat farkı değil, aynı zamanda yapısal sorunlar olduğunu vurgulamıştır. Mevcut ulaşım ağının eksikliği ve uzak vilayetlerle yapılan resmi haberleşmenin aylar sürmesi gibi lojistik yetersizliklerin sınır bölgelerinde ciddi bir arz krizi yarattığını ifade etmiştir. Karahisarısahip Mebusu Mehmet Şükrü Bey bu düzenlemenin hayata geçirilmesi halinde, kaçakçılık faaliyetlerinin devlet eliyle meşruiyet kazanacağını savunmuştur. Bu yaklaşımla, yasa dışı ticaretin kanun yoluyla tescil edileceğini ve usulsüzlüğün devlet bünyesinde kurumsallaşacağını

ileri sürerek söz konusu teklife karşı çıkmıştır (TBMM ZC, 1336a: 314). Sadrazam Sait Paşa Döneminde tütün üzerine konulan tekeli tarihsel bir hata olarak niteleyen Malatya Mebusu Lütfi Bey, bu uygulamanın kaçakçılığı arttırdığını, 1883 yılı öncesinde tütün ticaretinden hazineye yıllık 800-900 bin lira gelir sağlanırken, Reji İdaresi ile girilen ortaklık neticesinde bu gelirin 750 bin liraya gerilediğini ifade etmiştir. Ayrıca, reji kolcuları ile kaçakçılar arasında yaşanan çatışmaların, bir orduyu teşkil edecek düzeyde can kaybına ve ciddi toplumsal zararlara yol açtığını vurgulamıştır. Maliye ve idare yapısındaki zafiyetlere de değinen Mebus, Halep ve Suriye hududu üzerinden Anadolu'ya nakledilen ticari eşyalar için ihdas edilen vergilerin, denetim yetersizliği nedeniyle tahsil edilemediğini belirtmiştir. Düşük maaşlı memurların görevlendirilmesinin suiistimallere zemin hazırladığını, Malatya'ya ulaşan milyonlarca lira değerindeki ticari malın yolsuzluk ve hırsızlık olayları neticesinde kamu zararına dönüştüğünü ileri sürmüştür. Sonuç olarak Lütfi Bey, denetimden yoksun teknelci uygulamaların hem mali kayıplara hem de ahlaki çöküşe neden olduğunu savunmuştur (TBMM ZC, 1337a: 380). Lütfi Bey, idari ve lojistik kapasite yetersizliği nedeniyle sınırların tam denetiminin güçlüğüne de dikkat çekerek rasyonel bir maliye politikası önerisinde bulunmuştur. Kaçakçılığı teşvik eden yüksek vergi yükleri yerine, devletin mali haklarını koruyacak dengeli bir sistemin gerekliliğini savunmuştur (TBMM ZC, 1338: 158).

Lazistan Mebusu Osman Bey; devletin kaçakçılığı önleyecek teknik teşkilat ve lojistik donanımdan yoksun olduğunu belirtmiştir. Bu yapısal yetersizliğin gümrük denetimini imkânsız kıldığını vurgulayan Osman Bey, mevcut imkânlarla sınır güvenliğinin sağlanamayacağını ifade etmiştir (TBMM ZC, 1337: 349). Maliye Vekili Hasan Bey, Türkiye'nin güney gümrük sınırlarının henüz yeni teşekkül ettiğini ve bu bölgede etkin bir denetim kurabilmek için Muvazene-i Maliye Encümeni'nden tahsisat talep ettiğini ifade etmiştir. İlgili bütçenin onaylanması durumunda, güney hududunda güvenliği sağlayacak ve vergileri tahsil edecek gümrük memurlarının istihdam edileceğini ve mevcut kadronun nicelik olarak artırılacağını belirtmiştir. Vekil, mevcut durumda söz konusu bölgedeki memur kadrosunun yetersiz ve nitelik bakımından zayıf olduğunu, bu zafiyet nedeniyle kaçakçılık faaliyetlerinin yoğun bir şekilde seyrettiğini kabul etmiştir (TBMM ZC, 1337a: 383).

1921 yılında İktisat Vekili Mahmud Celâl Bey, temel ihtiyaç maddeleri üzerinde devlet tekeli kurulmasının beraberinde kaçakçılığı da getireceğini ifade etmiştir. Türkiye'nin geniş sınır hattına ve idari teşkilatlanmanın henüz kuruluş aşamasında oluşuna dikkat çeken Vekil; bu şartlar altında kaçakçılığın tamamen bitirilebileceğini iddia etmenin pek de gerçekçi olmadığını dile getirmiştir. Celâl Bey'e göre, denetim kapasitesinin coğrafi genişliğe oranla zayıf kalması, tekel altındaki bir piyasada kayıt dışı ticaretin belirli bir düzeyde varlığını sürdürmesini kaçınılmaz kılmaktadır (TBMM ZC, 1337a: 385). Aydın Mebusu Dr. Mazhar Bey de sınırlı personel kapasitesiyle yasa dışı ticaretin engellenmesinin imkânsız olduğunu ifade etmiştir (TBMM ZC, 1337b: 172).

1922 yılında kaçakçılıkla mücadele konusu yeniden gündeme geldiğinde, Malatya Mebusu Reşit Açar, personel istihdamına dayalı güvenlik anlayışının özellikle güney hududunda yetersiz kalacağını iddia etmiştir. Denetim kadrolarının artırılmasının hazineye ek mali yük getireceğini ifade eden Açar; sadece muhafaza memuru sayısını artırarak kaçakçılığın engellenemeyeceğine dikkat çekmiştir. Bölgenin coğrafi yapısı nedeniyle kaçakçılığın alternatif güzergâhlardan hayvan sırtında kolayca yapılabildiğini vurgulayan Mebus, bu şartlar altında statik önlemlerin etkisiz kalacağını ileri sürmüş personel odaklı yaklaşım yerine bölge gerçeklerine uygun, daha dinamik yöntemlerin benimsenmesi gerektiğini ifade etmiştir (TBMM ZC, 1338a: 86).

Cumhuriyetin ilanı sonrasında da kaçakçılık meclis gündeminde olmaya devam etmiştir: "Maliye Vekili Hasan Fehmi Bey, kaçakçılığın tamamen tasfiye edilebileceğine dair bir iddianın rasyonel bir temelden yoksun olduğunu" ifade ederek (TBMM ZC, 1338b: 490) mutlak bir başarı beklentisinden ziyade, yasa dışı faaliyetlerin minimize edilmesi gerekliliğine

dikkat çekmiştir. Hasan Fehmi Bey'in tespitlerine göre, kaçakçılığın en yoğun seyrettiği alan güney sınır hattıdır. Bu sınır hattının milli veya iktisadi bir temele dayanmadığını, bu nedenle gayritabii bir yapı arz ettiğini bu durumun ciddi bir denetim zafiyeti doğurduğunu belirtmiştir. Kara sınırlarının güvenliğini sağlamak maksadıyla Müdafaa-i Milliye, Dahiliye ve Maliye vekaletleri arasında koordineli bir sürecin yürütüldüğünü ve bu müzakereler neticesinde hudut muhafız bölükleri teşkil edilmesinin elzem görüldüğünü ifade etmiştir. Hasan Fehmi Bey, bin kilometreyi aşan sınır hattında kurulacak herhangi bir teşkilatın; bölgenin coğrafi ve siyasi şartlarından kaynaklanan engelleri aşmakta zorlanacağını vurgulamıştır. Vekil, fiziki koşulların yarattığı bu imkânsızlıklar nedeniyle, kurulacak denetim birimlerinden tam bir verim beklemenin gerçekçi olmayacağını, elde edilecek sonucun her halükarda kısıtlı kalacağını ifade etmiştir (TBMM ZC, 1339: 269).

1925 yılında Gaziantep Mebusu Ali Cenani Bey, Suriye sınır hattındaki kaçakçılık faaliyetlerinin kamu maliyesi üzerindeki doğrudan etkisine dikkat çekerek, devletin yıllık en az bir milyon lira gelir kaybına uğradığını ifade etmiştir. Ancak Cenani Bey'e göre, mali kayıplardan daha kritik olan husus, bölge vilayetlerinin ticari faaliyetlerinin Osmanlı döneminde olduğu gibi yapısal olarak Halep'e yani Suriye'ye bağımlı kalmasıdır. Mebus, sınır güvenliğinin tam olarak tesis edilmesi ve gümrük prosedürlerinin layığıyla yerine getirilmesi durumunda, bölge ticaretinde köklü bir eksen kayması yaşanacağını savunmuştur. Ali Cenani Bey; Diyarbakır, Van ve Bitlis hattını kapsayan geniş bölgenin tüm ticaret trafiğinin yabancı limanlardan kurtarılıp Mersin Limanı'na kaydırılması gerektiğini savunmuştur. Ticaret yollarının tamamen Türk toprakları içerisine çekilmesini sadece bir liman işletmeciliği meselesi olarak görmemiş; bu adımı ticari kazancın bütünüyle yerli unsurlara kalmasını sağlayacak milli bir ekonomi hamlesi olarak nitelendirmiştir. Vekile göre bu strateji, bölgenin iktisadi geleceğini yabancı etkisinden kurtararak doğrudan Ankara'ya bağlayacaktır (TBMM ZC, 1340a: 179). Aksaray Mebusu Besim Atalay, kaçakçılık ve rüşvetle mücadelenin temel şartının gümrük memurlarının özlük haklarını iyileştirmek olduğunu savunmuştur. Memur maaşlarında yapılacak artışın, hazineye yaratacağı yükten çok daha fazlasını kaçakçılığın önlenmesi yoluyla geri kazandıracağını vurgulamıştır. Yolsuzluğun tamamen bitmeyeceğine dair itirazlara karşı Atalay, ekonomik yetersizliğin etik üzerindeki tahribatına dikkat çekmiş ve "açlık sofruluğu bozar" deyişiyle meseleyi özetlemiştir. Geçim sıkıntısı içindeki bir memurun görev bilincini korumasının güç olduğunu belirten vekil, yolsuzlukla mücadelenin ancak memurun refah seviyesini yükseltmekle mümkün olacağını bir sosyo-ekonomik gerçeklik olarak meclise sunmuştur (TBMM ZC, 1340: 146). Hükümet raporları da Besim Atalay'ın tespitlerini destekler niteliktedir; zira güney sınırındaki denetim zafiyetinin temelinde hem altyapı yetersizlikleri hem de ciddi bir kurumsal yozlaşma yatmaktadır. Sınır hattı boyunca uzanan ulaşım ağının eksikliği fiziki takibi zorlaştırırken, gümrük ve emniyet birimlerindeki personel azlığı devletin sahadaki otoritesini zayıflatmıştır. Ancak meselenin en kritik boyutunu, denetim mekanizmalarındaki boşluktan yararlanan bazı kamu görevlilerinin kaçakçılık ağlarına dâhil olması teşkil etmiştir. Bu durum, sorunu basit bir asayiş vakası olmaktan çıkararak, devletin hem güvenliğini hem de mali yapısını doğrudan tehdit eden kurumsal bir krize dönüştürmüştür (BCA 30.10.0.0/262.764.15.).

1926 yılında Aksaray Mebusu Besim Atalay, kaçakçılığın Adana hattından Van sınırına kadar uzanan geniş bir coğrafyada sistematikleştiğini ve Mersin gibi stratejik ticaret merkezlerine kadar sirayet ettiğini belirtmiştir. Kaçakçılığın yerel ekonomi üzerindeki tahribatına dikkat çeken Atalay, kayıtlı tüccarın bu haksız rekabet karşısında iktisadi bir yıkım yaşadığını vurgulamıştır. Özellikle Maraş ve çevresinden getirilen kaçak emtianın Mersin pazarlarında serbestçe dolaşmasının ticari nizamı bozduğunu ifade eden vekil, vergi artışlarının tek başına yeterli olmayacağı konusunda uyarıda bulunarak; bu hamlenin idari ve fiziki önlemlerle desteklenmediği sürece kaçakçılık faaliyetlerini bütünüyle tasfiye etmeye yetmeyeceğini savunmuştur (TBMM ZC, 1341: 72).

Türkiye ve Fransa arasında imzalanan 30 Mayıs 1926 tarihli Ankara İtilafnamesi'nin 6, 7 ve 8. maddeleri, Türkiye ve Suriye sınır hattında güvenliği sağlamak ve kaçakçılığı önlemek amacıyla devletlerarası hukuki ve idari bir iş birliği zemini oluşturmuştur. Bu maddelerle taraflar; suçluların iadesi ve sınır bölgelerindeki eşkıyalıkla mücadelede ortak hareket etmeyi taahhüt ederken, özellikle kaçakçılığın süratle tasfiyesi için karşılıklı sorumluluk üstlenmişlerdir. Kendi toprakları üzerinden komşu devlete yönelik yapılacak her türlü saldırı veya yasa dışı hareketi engelleme sözü veren taraflar, ticari ilişkileri kolaylaştırmak ve gümrük protokollerini etkinleştirmek adına temsilciler atamayı kararlaştırmıştır. Bu temsilcilerin temel görevi ise gümrük sorunlarını çözmenin ötesinde, her türlü kaçakçılığın önünü alacak somut ve caydırıcı çareleri üretmek için sınır güvenliğini mutlak surette tesis etmektir (*Traité turco-syrien d'amitié et de bon voisinage*, 1926: 7-8).

Başvekil İsmet Paşa da kamu maliyesini ve ülke ekonomisini kaçakçılık baskısından kurtarma konusundaki kesin kararlılığını dile getirmiştir. Hükümetin öncelikli hedeflerinden birinin sert tedbirlerle bu faaliyetlerin önüne geçmek olduğunu vurgulayan başvekil kaçakçılığı devlet varlığına doğrudan bir tecavüz, dürüst tüccarın rekabet gücünü kıran ve toplumsal etiği tahrip eden zehirli bir bela olarak tanımlamıştır. Bu sorunun hem iktisadi düzeni hem de kamu ahlakını tehdit ettiğini belirterek; devletin tüm imkânlarının seferber edileceğini ve kaçakçılığın bir sonraki çalışma yılı içinde kesin olarak tasfiye edilmesinin hedeflendiğini beyan etmiştir (TBMM ZC, 1926: 26). Cumhuriyet Halk Fırkası da 1927 nizamnamesinde kaçakçılıkla tavizsiz bir mücadele yürütülmesini; bu yasa dışı faaliyetlerin mali ve sosyal etkilerinin tamamen silinmesi adına gerekli hukuki düzenlemelerin ve idari tedbirlerin hayata geçirilmesini kaçınılmaz bir gereklilik olarak kabul etmiştir (BCA 30.10.0.0/ 210.834.1).

Kaçakçılıkla mücadeleye yönelik ilk kapsamlı yasal düzenleme olan 1927 tarihli Kaçakçılığın Men'i ve Takibi Hakkında Kanun, suçun mahiyetini ve kapsamını ayrıntılı şekilde tanımlamıştır Kanun uyarınca; gümrük vergisine tabi veya girişi yasaklanmış malların gümrük işlemine tabi tutulmadan ülkeye sokulması, ihracı yasak ürünlerin kanuni usullere aykırı olarak dışarı çıkarılması ve devlet tekeli altındaki maddelerin yetkisizce ithal, nakil, imal veya ticareti kaçakçılık sayılmıştır. Ayrıca bu maddelerin kaçak olduğunu bilerek kullanılması veya tekel altındaki ürünleri imal etmeye yarayan araç ve gereçlerin ruhsatsız şekilde ithal ve muhafaza edilmesi de aynı kapsamda suç olarak kabul edilmiştir. Bu düzenleme ile devlet, kaçakçılığı sadece mal kaçırmak değil, aynı zamanda tekel haklarını ve üretim araçlarını da koruyan geniş bir çerçeveye oturtmuştur (Resmi Ceride, 1927). Devlet, kaçakçılıkla mücadelede teknik ve lojistik açıdan yetersiz bir altyapıya sahipti. Özellikle kara ve deniz vasıtalarının azlığı ile mevzuatın yetersizliği organize kaçakçılık faaliyetleri karşısında bürokrasiyi savunmasız bırakmıştı. Özellikle güney sınırında kabileler halinde hareket eden kaçakçıların modern alet edevat ve silahlarına karşılık, güvenlik birimlerinin elindeki teçhizatın zayıf kalması fiili bir mücadele imkânını ortadan kaldırmaktaydı (TBMM ZC, 1927: 577).

1929 yılı itibarıyla Türkiye'de gümrük tarifelerinin yükseltilmesi, dönemin korumacı iktisat politikalarının doğal bir neticesi olarak tezahür etmiştir. Hükümetin gümrük duvarlarını tahkim etme stratejisi, yalnızca yerli üretimi korumayı değil, aynı zamanda bütçe disiplini sağlamak adına yeni gelir kalemleri oluşturmayı hedeflemiştir. Bu mali genişleme çabaları kapsamında; şeker, gazyağı, alkollü içecekler ve kibrit gibi temel tüketim maddeleri tekel idaresine alınmıştır. Ancak gümrük resimlerindeki artış ve tekel uygulamaları, iç piyasadaki emtia fiyatlarının yükselmesine sebebiyet vererek kaçakçılık faaliyetlerini kârlı bir alternatif ekonomi haline getirmiştir. Fiyat makasındaki bu açılma sonucu kaçakçılık hacminin genişlemesi, hükümetleri sorunun çözümüne yönelik daha kapsamlı ve yapısal politikalar geliştirmeye sevk etmiştir (Öğüt, 2011, 102).

Gümrük denetimindeki kurumsal zafiyetin en belirgin yansıması, muhafaza memurları için standart bir uygulama yönergesinin bulunmamasıdır. Bu mevzuat boşluğu, yalnızca el konulan malların kayıt dışı kalmasına yol açmamış; aynı zamanda merkezi otoriteden bağımsız,

keyfi ve yerel idari alışkanlıkların kökleşmesine neden olmuştur. Sistemik bir denetim mekanizması işletilemediği için müsadere edilen malların tasnifi, ancak devlet büyüklerinin şahsi teftişleri veya doğrudan rapor talepleri gibi istisnai müdahalelerle mümkün olabilmıştır (BCA 30.10.0.0/ 180.244.6). Kaçakçılık, Erken Cumhuriyet için ekonomik bir sorundan ziyade egemenlik ve merkezi otorite meselesi olarak görülmüştür. 1930'da güney sınırında askeri yöntemlerin devreye girmesiyle başlayan bu sürecin en somut adımı, Gümrük Muhafaza teşkilatını askeri esaslara bağlayan 27 Temmuz 1931 tarihli kanun olmuştur. Bu düzenlemeyle gümrük muhafaza teşkilatı askerî esaslara göre yeniden yapılandırılmış; sivil ve askerî disiplinin birleşmesiyle devletin denetim ve yaptırım kapasitesi artırılmıştır. Böylece hem kaçakçıların hareket alanı daraltılmış hem de vergi kayıplarının önüne geçilerek mali otorite tahkim edilmiştir (*Resmî Gazete*, 1932). Ancak Dahiliye Vekaleti tarafından yayımlanan raporlar tetkik edildiğinde, söz konusu hedeflerin gerisinde kaldığı anlaşılmaktadır. Özellikle Suriye sınır hattındaki kaçakçılık faaliyetlerinin yoğun bir seyir izlediği görülmektedir (BCA 30.10.0.0/ 180.242.23.). Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın 1931 yılı yaz aylarında güney sınır vilayetlerine gerçekleştirdiği teftiş gezisi, kaçakçılık olgusunun güvenlik boyutunu çarpıcı bir biçimde ortaya koymuştur (*Akşam*, 1931). Kaya'nın gözlemlerine göre; sınır hattındaki kaçakçılık merkezleri büyük oranda bölgeden göç eden Ermeni ve Süryani grupların kontrolündedir. Bu durum, kaçakçılığı salt bir ticaret meselesi olmaktan çıkarıp siyasi bir tehdit haline getirmiştir. Fransa ile imzalanan ve sınır güvenliğini hedefleyen protokollere göre, Türkiye aleyhtarı faaliyetlerde bulunan bu unsurların huduttan en az 50 km derinlikte tutulması gerekse de Fransa'nın bu taahhütlere aykırı olarak söz konusu grupların sınır hattındaki yerleşimine ve yasa dışı faaliyetlerine örtülü bir destek verdiği tespit edilmiştir (BCA 30.10.0.0/ 116.808.18.). Dolayısıyla kaçakçılık, Erken Cumhuriyet yönetimi için sadece mali bir kayıp değil; sınırın öte yakasındaki muhalif gruplar ve hasım devletler kanalıyla Türkiye'nin bekasına yöneltilen çok yönlü bir tehdit olarak görülmüştür.

1927 yılında çıkarılan kanunla temelleri atılan kaçakçılıkla mücadele süreci, 1929 yılındaki idari düzenlemelere rağmen yapısal aksaklıklar ve denetim yetersizlikleri nedeniyle hedeflenen başarıya ulaşamamıştır. Uygulamada karşılaşılan bu tıkanıklık, 1932 yılında daha köklü ve kapsamlı bir yasal değişime gidilmesine zemin hazırlamıştır (*Milliyet*, 1931). Bu arayışlar sonucunda kaçakçılıkla mücadele, 1932 yılında kabul edilen 1918 sayılı Kanun ile yeni bir kurumsal kimlik kazanmıştır. Erken Cumhuriyet döneminin en karakteristik yasalarından biri olan bu düzenleme, çeşitli tadilatlarla 2003 yılına kadar yürürlükte kalarak Türk hukuk sisteminde kaçakçılıkla mücadelenin temel dayanağını oluşturmuştur (Gözcü ve Çakmak, 2019: 668-9). 7 Ocak 1932 tarihinde yürürlüğe giren 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun, suçun kapsamını oldukça geniş bir hukuki çerçevede belirlemiştir. Kanun; gümrük prosedürlerine aykırı dış ticaret işlemlerini, ihracat kayıtlı malların iç piyasaya sürülmesini, kaçak emtianın lojistiğini ve tekel maddelerinin izinsiz üretimini suçun temel unsurları olarak tanımlamıştır. Bürokratik süreçleri hızlandıran bu düzenleme, cezai müeyyideleri de önemli ölçüde ağırlaştırmıştır. Mevzuatın en radikal yönü, gümrük bölgesindeki nakliye faaliyetlerinde suçsuzluğunu ispat yükümlülüğünün zanlıya bırakılmasıdır. Bu doğrultuda, malın gümrükten geçtiğini veya yasal olduğunu belgelerle kanıtlama sorumluluğu zanlıya yüklenmiş; nakliye anındaki belgesizlik doğrudan suç karanesi sayılmıştır (*Resmî Gazete*, 1932). Kanunun güney sınırındaki uygulanma şekilleri ve kaçakçılığın son durumunu tetkik etmek isteyen Başbakan İsmet İnönü 23 Eylül 1932 tarihinde 15 gün sürecek bir Doğu seyahati gerçekleştirdi (*Cumhuriyet*, 1932). Başvekilin ziyareti dahi bölgedeki kaçakçılığı engelleyememiştir.

Ordu Mebusu Ahmed İhsan Bey'in gözlemlerine göre; Suriye tarafındaki kaçakçıların sadece ödeme talep etmesi, sınır hattındaki kırsal nüfusu ellerindeki altını dış pazarlara aktarmaya mecbur bırakmıştır. Temel ihtiyaçların karşılanması adına ulusal altın stoklarının kontrolsüzce yurt dışına akmasına neden olan bu süreç; yerel ekonomiyi likidite ve sermaye birikimi açısından zayıflatan yapısal bir sermaye kaçıışı mekanizmasına dönüşmüştür (TBMM

ZC, 1931: 42). Gaziantep Mebusu Reşit Bey, güney sınırındaki kaçakçılığın ulusal ekonomi ve toplumsal yapı üzerindeki derin tahribatına dikkat çekmiştir. Bu sorunu yerel idarenin asayiş ve gümrük kontrolünü tesis etmedeki başarısızlığına bağlayan Reşit Bey, meselenin Meclis gündeminde bu denli yoğun yer bulmasını, ivedilikle çözülmesi gereken hayati bir sorun olduğunun kanıtı olarak göstermiştir (TBMM ZC, 1932: 251).

Güney sınırındaki kaçakçılık faaliyetleri, alınan tüm önlemlere rağmen devam ederek kamuoyunun gündeminde kalmıştır. Dönemin genç gazetecisi Mümtaz Faik Fenik, bu faaliyetleri yerinde incelemek amacıyla Nusaybin'den İskenderun Körfezi'ne kadar uzanan geniş bir hat üzerinde saha araştırması yapmıştır. 1 Ocak 1937'de yayımlanmaya başlanan yazı dizisinde Fenik, sadece Türkiye sınırlarındaki yerleşimleri değil, aynı zamanda sınırın öte yakasındaki Kamışlı, Derbesiye, Resulayn, Telabyaz ve Kilis hattındaki köylere dair gözlemlerini de paylaşmıştır. Fenik'in yazıları diğer gazetelerin de bölgedeki kaçakçılık ile alakadar olmasına yol açmıştır (*Ulus*, 1937). Gazete yazılarında Suriye sınırında gerçekleşen elli milyon liralık kaçakçılık hacminin, dönemin devlet bütçesinin üçte birine tekabül ettiği belirtilmektedir. Bu denli büyük bir ekonomik kaybın sorumlularına karşı herhangi bir mütamele gösterilmesi, doğrudan vatana ihanetle eşdeğer bir tutum olarak değerlendirilmiştir (*Son Posta*, 1931). Falih Rıfki Atay gibi dönemin nüfuzlu kalemleri, Mümtaz Faik Fenik'in gözlemlerini teyit ederek meselenin toplumsal ve iktisadi boyutuna dikkat çekmişlerdir. Atay, özellikle sınırın güney hattındaki Kamışlı, Andiver, Karaman ve Resulayn gibi küçük yerleşimlerin hızla birer ticari merkeze dönüşmesini, kaçakçılığın yarattığı gayriresmi sermaye birikiminin somut bir göstergesi olarak değerlendirmiştir. Mardin üzerinden Türkiye'ye giren kaçak emtianın Anadolu'nun iç kesimlerine kadar ulaşmasını, bölgedeki kayıt dışı pazarın derinliğine kanıt olarak sunan Falih Rıfki, bu tabloyu yalnızca iktisadi bir kayıp değil güvenlik tehdidi olarak nitelendirmiştir (Rıfki, 1931).

Mümtaz Faik Fenik'in Cenup Hududu'nu Ziyareti

1905 yılında İstanbul'da doğan Mümtaz Faik Fenik, Darülfünun Hukuk Fakültesi'nden mezun olmasına rağmen meslek hayatını gazetecilik alanında sürdürmeyi tercih etmiştir. Henüz on yedi yaşında adım attığı Bâbüâli'de başlayan meslek 9yaşamı boyunca farklı gazete ve yayın organlarında çeşitli görevler üstlenen Fenik, yarım asrı aşkın gazetecilik kariyeri süresince Türkiye'de ve dünyada meydana gelen önemli siyasal, toplumsal ve kültürel gelişmelere yakından tanıklık etmiştir. Bu süreçte *Vakit*, *Vatan* ve *Tan* gibi dönemin önde gelen gazetelerinde görev almıştır. *Tan* gazetesi, Siirt Mebusu Mahmut Soydan tarafından 1926 yılında kurulan ve 1935 yılına kadar yayımlanan Milliyet gazetesinin devamı niteliğindedir. Mahmut Soydan, ticari kaygılar doğrultusunda gazetenin tirajını artırma amacıyla yürüttüğü çalışmalar neticesinde gazetenin adını *Tan* olarak değiştirmiş ve gazetenin yönetimini Ali Naci Karacan'a devretmiştir (İnuğur, 1992: 121). Daha önce *Milliyet* gazetesinde yazı işleri müdürlüğü görevini üstlenen Mümtaz Faik Fenik, bu görevini *Tan* gazetesinde de sürdürmüştür.

Gazetenin imtiyaz sahibi Mahmut Soydan'ın rahatsızlığı nedeniyle basın dünyasından çekilmesi, *Tan* gazetesinde kısa süreli bir yönetim krizine ve hızlı el değiştirmelere yol açmıştır. Bu hareketli süreçte gazetenin imtiyaz sahipliğini; 29 Mayıs 1936'da Şükrü Melih, 19 Haziran 1936'da ise Şükrü Arıç üstlenmiştir. Bu ardışık yönetim değişiklikleri, gazetenin yayın politikasında ve idari yapısında bir geçiş dönemine işaret etmektedir. Gazete, 16 Temmuz 1936 tarihinden itibaren Ahmet Emin Yalman'ın yönetiminde yayın hayatını sürdürmüştür. Yalman'ın gazetenin imtiyaz sahibi olduğu dönemde, Mümtaz Faik'in Yazı İşleri Müdürü olarak görevine devam ettiği görülmektedir (Yalman, 1997: 1064). Fenik'in Cenup Hududu'na ziyareti de bu döneme denk gelmiştir.

Ahmet Emin Yalman'ın yönetiminde yayın hayatını sürdüren *Tan* gazetesi, 1930'lu yılların ikinci yarısında Türkiye'nin dış politika gündeminde giderek belirginleşen Hatay meselesini kamuoyuna taşımaya amaçlayan bir yayın politikası benimsemiştir (Türkmen, 2019:351-63). Bu çerçevede gazete, 1936 yılının Eylül ayından itibaren uluslararası boyut

kazanan söz konusu meselenin bölgedeki yansımalarını yerinde tespit etmek amacıyla, Mümtaz Faik'i Türkiye'nin güney illerine göndermiştir. Bu görevlendirme, *Tan* gazetesinin yalnızca haber aktaran bir mecra olmanın ötesinde, dönemin siyasal gelişmeleri karşısında kamuoyu oluşturma işlevini üstlenme çabasının bir göstergesi gibi görünmektedir. Ahmet Emin Yalman, hatıratında Hatay meselesi bağlamında yaşanan dikkat çekici bir temasa yer vermektedir. Fenik'i ziyaret eden bir Türk istihbaratçı, Fransa'nın İskenderun ve Suriye bölgesindeki emperyalist politikalarının devam ettiğini, bu doğrultuda hazırlanan raporların ilgili makamlarca yeterince dikkate alınmadığını ve bürokratik süreçler içerisinde etkisiz bırakıldığını, meselenin basın yoluyla gündemde tutulmasının hem kamuoyunun bilgilendirilmesi hem de siyasi karar alıcılar üzerinde baskı oluşturulması bakımından önem taşıdığını belirterek *Tan* gazetesiyle iş birliği yapılmasını önermiştir (Yalman, 1997: 1078). Yalman, bu teklifi basının dönemin siyasal ve toplumsal meselelerindeki belirleyici rolüyle uyumlu bir girişim olarak değerlendirmiş ve olumlu karşılamıştır. Bu doğrultuda, Hatay meselesinin sahadaki siyasal, toplumsal ve stratejik boyutlarının aktarılması görevi Mümtaz Faik'e verilmiştir. Görevlendirme sonrasında güney sınırlarına doğru kapsamlı bir seyahate çıkan Fenik, bölgedeki gözlem ve tespitlerine dayanan ve *Cenup Röportajları* başlığını taşıyan, toplam dört makaleden oluşan ilk yazı dizisini kaleme almıştır. Bu yazı dizisi, dönemin uluslararası güç dengeleri, Türkiye'nin sınır politikaları ve basının kamuoyu oluşturmadaki rolü açısından önemli bir kaynak niteliği taşımaktadır.

Mümtaz Faik Fenik, *Cenup Röportajları* başlığı altında yayımlanan yazı dizisinde, Türkiye sınırları dışında kalmış olan İskenderun Sancağı'nda yaşayan nüfusun siyasal, toplumsal ve kültürel koşullarını ayrıntılı gözlemlerle aktarmaktadır. Fenik'in makalelerinde özellikle, söz konusu topraklarda yaşayan halkın Türkiye'den ayrı düşmüş olmanın yarattığı derin vatan hasretiyle yaşadığı vurgulanmaktadır. Yazara göre, bölge halkı Türkiye'den gelen bir kişiyle karşılaştığında yoğun duygusal tepkiler göstermektedir. Bu durum, sancakta yaşayanların aidiyet duygularının ve Türkiye'ye yönelik bağlılıklarının sürekliliğini ortaya koymaktadır. Fenik'in aktardığı gözlemler, yalnızca duygusal kopuşlara değil, aynı zamanda bölgedeki ekonomik ve idari sorunlara da işaret etmektedir. Buna göre, son derece verimli topraklara sahip olmasına rağmen Sancak halkı, mahalli idarenin uyguladığı ağır vergi politikaları nedeniyle ciddi bir borç yükü altına girmiştir. Bu mali baskının doğrudan bir sonucu olarak, vergi borçlarını ödeyemeyen köylülerin topraklarını kaybetme noktasına geldiği, Amik ve Reyhaniye bölgelerinde yaklaşık altmış köyün satışa çıkarıldığı belirtilmektedir (Fenik, 1936c). Fenik, bu durumu yerel idarenin ekonomik politikalarının toplumsal çözülmeye yol açtığının somut bir göstergesi olarak sunmaktadır.

Yazı dizisinde üzerinde durulan bir diğer kritik mesele, Hatay'daki kültürel ve idari baskı politikalarıdır. Fenik; eğitim kurumlarından adli mercilere kadar her alanda Arapça konuşulmasının zorunlu kılınmasını, Türk kimliğini dönüştürmeye yönelik sistemli bir müdahale olarak nitelemektedir. Sancak'a Türkiye'den gelenlerin sıkı bir siyasal denetime tabi tutulması bu baskının bir yüzüken; diğer yüzünde ise Cumhuriyet yönetiminin 150'likler listesine aldığı sürgün kişilere bölgede tanınan imtiyazlar bulunmaktadır. Fenik, bu durumu yerel idarenin tercihlerini yansıtan sarsıcı bir çelişki olarak kayda geçmiştir (Fenik, 1936b). Fenik, bölgedeki siyasal gelişmeleri tarihsel bir çerçevede içinde ele alarak 1919 yılında Antakya'da kurulan Arap Hükümeti'nin teşekkül sürecini ayrıntılarıyla anlatmaktadır. Bu bağlamda, işgal güçleriyle iş birliği yapan bazı yerel Arap ailelerin rolüne dikkat çeken Fenik, buna karşılık Arap Hükümeti'nin kurulmasını engellemek amacıyla mücadele eden Türk unsurların varlığını da vurgulamaktadır (Fenik, 1936a). Bu anlatım, Antakya'daki siyasal mücadelenin yalnızca dış aktörler arasında değil, aynı zamanda yerel topluluklar arasında da şekillendiğini göstermesi bakımından önem taşımaktadır. *Cenup Röportajları* dizisinin son yazısında ise Fenik, Belen üzerinden Antakya'ya giren Türk askerlerinin kenti işgalden kurtardığını, ancak bu gelişmenin kalıcı bir siyasal düzen oluşturamadığını ifade etmektedir. Nitekim kısa bir süre sonra Antakya'da İkinci Arap Hükümeti'nin yeniden kurulması, bölgedeki

siyasal istikrarsızlığın ve uluslararası güç dengelerinin belirleyici etkisini ortaya koymaktadır. Fenik'in bu değerlendirmeleri, İskenderun Sancağı meselesinin yalnızca askeri bir sorun değil, çok katmanlı bir siyasal ve toplumsal mücadele alanı olduğunu açık biçimde yansıtmaktadır (Fenik, 1936d).

Mümtaz Faik Fenik Cenup Hududunda

Antakya ve İskenderun'daki gözlemlerinin ardından Suriye sınırına giden Fenik, *Cenup Hududunda* isimli ve elli bir sayı süren uzun bir yazı dizisini okuyucusuyla paylaştı. 1 Ocak 1937 tarihinde yayımlanmaya başlayan bu yazı dizisinde, Nusaybin'den İskenderun Körfezi'ne kadar uzanan geniş bir coğrafyada gerçekleştirdiği gözlem ve temaslarını ayrıntılı biçimde aktarmaktadır. Söz konusu güzergâh boyunca dolaştığı şehir, kasaba ve köylerde karşılaştığı toplumsal, ekonomik ve idari koşulları yerinde incelemiş ve bu gözlemlerini, bölgenin siyasal ve demografik yapısını anlamaya yönelik betimleyici bir anlatı çerçevesinde kaleme almıştır. Yazı dizisinin dikkat çeken yönlerinden biri, Fenik'in gözlemlerini yalnızca Türkiye sınırlarıyla sınırlı tutmaması, aynı zamanda Suriye tarafına geçerek karşı coğrafyadaki yerleşim yerlerini de kapsamasıdır. Bu bağlamda Fenik, Nusaybin'in karşısında yer alan Kamışlı, Derbesiye ve Resulayn ile Akçakale'nin karşısındaki Tel Abyaz ve Kilis sınır hattındaki köyleri ziyaret etmiştir. Sınırın iki yakasında yapılan bu gözlemler, dönemin siyasi sınırlarının ötesinde devam eden toplumsal ve kültürel etkileşimleri görünür kılması bakımından oldukça önemlidir. Fenik, yazı dizisindeki ilk makalesinde cenup sınır bölgesini daha önce gördüğü sınır bölgeleriyle kıyaslayarak edebi bir şekilde şöyle tasvir etmektedir:

Bizim rahatımız, huzurumuz, emniyetimiz ve kazancımız bakımından Cenup hududu başlı başına bir davadır; bu davayı er geç halletmek mecburiyetindeyiz. Hayatımda Polonya-Rusya'dan Almanya-Polonya'ya, Bulgar-Türk sınırından Avusturya-Macaristan ve Fransa'ya kadar pek çok hudut gördüm. Hatta bir evin yarısının Hollanda'da, yarısının Belçika'da olduğu acayip sınırlara bile şahit oldum. Fakat ne yalan söyleyeyim, Cenup hududu kadar garibine rastlamadım. Burada hudut; muntazam mesafelerle dikilmiş bir yığın taştan, farazi bir çizgiden ibarettir. Taşın öbür tarafında da bu tarafında da toprak aynı, nebatat aynı, insan aynıdır. İşin en tuhafı, iki tarafın da Türk olmasıdır. Fransızlar, sunî bir duvar vücuda getirmek için buralara Türk aleyhtarı bir kitle ile onlara müzahir Arap unsurları depo etmişlerdir. Kilis'te, bize doğru dil gibi uzanmış öyle Suriye parçaları vardır ki neresinde bu fuzulî sınırın başladığını kestirmek imkânsızdır. Komşusuyla bağını ayırmak için araya çalı diken insanoğlunun, bu hudutta böyle bir endişesine dahi tesadüf edilmez. Bağın yarısı Suriye'de, yarısı Türkiye'de olunca, kaçakçılığın bazen insan emeğine bile ihtiyaç duymadığını iddia etmek yeridir: Münasip bir rüzgâr estiğinde, patikanın bir yanına bırakılan sigara kâğıtları veya ipekli kumaşlar uçarak karşı tarafa geçebilir. Buna rağmen daima müteyakkız olan kahraman nöbetçilerimiz, böyle bir sızıntıya dahi meydan vermemek için canla başla çalışmakta, bazen bir kurşunla yaralanan vücutlarıyla hududa duvarlık etmektedir. Fakat ne yapalım ki bu; sinsî, gizli ve hain bir huduttur. Cenubun katran kuyusu gibi karanlık geceleri ve güneşi yutup göz kamaştırın engin çölleri vardır. Şimdi sizinle bu katran kazanının esrarına dalacak; çöllerin kertenkeleleri arasında, birer kertenkele gibi sürünen insanların arasına karışacağız (Fenik, 1937d).

Fenik'in kaleme aldığı bu yazıda açıkça görülmektedir ki kaçakçılık sadece iktisadi bir problem değil aynı zamanda Türkiye'nin güney sınırına yönelik güvenlik zafiyetini oluşturan bir yapıdır. Fenik, kaçakçılık olgusunu millî duygularla ele alarak Türkiye-Suriye sınırını 'farazi' ve 'sunî' olarak tanımlamakla birlikte, bölgedeki ayrışma süreçlerinin şekillenmesinde Fransız mandater yönetimini belirleyici bir aktör olarak öne çıkarması bakımından dikkate değer bir yorum sunmaktadır. Nitekim Fenik'in güneydoğu seyahati bittikten sonra yayımladığı yazılarında açıkça görünen iddia Fransa'nın Türkiye'nin güney sınırında kaçakçılığı bilinçli biçimde tolere ederek, hatta teşvik ederek, Türkiye'ye karşı dolaylı fakat sistematik bir iktisadi saldırı yürüttüğü yönündedir. Fenik'in bu yaklaşımına baktığımızda kaçakçılık, sınır güvenliğine ilişkin münferit bir asayiş problemi olarak değil, mandater yönetimin uyguladığı siyasetin bir uzantısı ve Türkiye'yi ekonomik olarak zayıflatmayı hedefleyen bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu noktada Fenik'in, Fransa'nın güney sınırı boyunca kaçakçılık

faaliyetleri aracılığıyla Türkiye'ye yönelik sistematik bir iktisadi baskı veya saldırı yürüttüğü yönündeki tezini hangi tarihsel, siyasal ve ekonomik gerekçelere dayandırdığı sorusu önem kazanmaktadır.

Fenik, tezini sınır bölgesinde yapmış olduğu gözlem ve araştırmalara dayandırmaktadır. Fransa'nın Özellikle Kürt, Süryani, Ermeni, Yahudi gibi unsurları bilinçli bir şekilde sınır kasabalarına yerleştirerek Türk milli varlığına düşman unsurları beslediğini belirtiyordu (Fenik, 1937h).

Hudut boyunca, Fransızlar hep Türk aleyhtarı unsurlardan bir duvar yapmışlar demiştim. Bizim hududun karşısında hangi şehre, hangi kasabaya giderseniz gidin, tamamıyla bu vaziyeti görürsünüz. Buralar ismen Suriye'dedir. Fakat Suriyeliden değil adam, asker bile yoktur. Bütün hudut karakolları hep kaçak Ermeni, Çerkes ve Kürt milislerinden mürekkeptir. Bunlar kendi aralarında Türkçe konuşurlar. Hatta içlerinde Arapça bilmeyenler bile vardır. Tasavvur edin ki burada belediye reisleri ve kaymakamlar bile vaktiyle bizden kaçmış kimselerden seçilmektedir. Cenupta her vilayetimizin karşısında, oradan kaçan kimseler yerleştirilmiştir. Buradaki kasit şudur: Çünkü bu gibi adamlar hududun öbür tarafına karşı karşı bilirlir, sulh zamanında kaçakçılık işlerini iyi tanzim ederler ve bir harp olursa o zamanda onların vukuflarından istifade edilir. Hudutta bir belediye reisinin, bir kaymakamın, bir polis müdürünün Arap olmayan unsurlardan intihabı başka nasıl izah edilebilir? Mesela hududumuzdan yaya olarak on dakikalık mesafede bulunan Kamışlı'da belediye reisi Michel Dôme isimli bir Ermenidir. Kaymakam ise yine Ganime isminde bir Ermenidir. Araplardan ileri gelen kimseler yok gibidir. Bunlar olsa olsa kaçakçılıkta bir alet olarak kullanılmaktadır. İşte Arapların hudut boynundaki şehirlerinde bu kadar Arap fikdani vardır. Ve bütün Kamışlı, Fransa istihbarat zabiti olan bir mülazimi evvelle, bir de Fransız binbaşısı Berges'in avucu içindedir (Fenik, 1937c).

Fenik'in dikkat çektiği Michel Dôme alalade bir isim değildir.1930'lu yıllarda Haseke (Cezire) bölgesindeki Katolik Hristiyan topluluklar, özerk bir yönetim arayışı doğrultusunda bölgedeki Süryaniler ve Kürt gruplarla ittifak kurmuşlardır. Katolik kiliselerinin yanı sıra Kürt elit kesiminin de geniş desteğini alan bu özerklik hareketinin en nüfuzlu aktörlerinden biri, Kamışlı'nın Katolik Ermeni Belediye Başkanı Michel Dôme olmuştur (Schmidinger, 2015, 45).

Fenik, tezini ayrıca bölgedeki kasabalarda bulunan nüfus ve dükkân sayılarını karşılaştırarak desteklemeye çalışmıştır (Fenik, 1937e). Fenik'e göre, Andiver, Derik, Kamışlı, Amude, Derbesiye, Resülayn, Telebyaz, Arappınar, Cerablus, Meydanıekbez ve Azez yerleşimlerdeki ticari işletme sayılarının, mevcut demografik yapıya oranla oldukça yüksektir. Başka bir ifadeyle söz konusu kasabalarda dükkân sayısının nüfusa oranı, standart sosyo-ekonomik duruma açıklanamayacak ölçüde yüksektir. Bu farklılığı Telebyaz örneği ile somutlaştırmak mümkündür. Toplam nüfusu yaklaşık 2.800 olan bu kasabada yalnızca manifatura alanında faaliyet gösteren işletme sayısının 32'dir (Fenik, 1937a). Bu işletme sayısının bölgedeki ticari hareketliliğin yerel tüketim kapasitesinin çok üstünde olduğunu ve muhtemelen kaçakçılıkla şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Fenik'in sunduğu bir diğer çarpıcı örnek ise yine bir sınır kasabası olan Amude'dir. Fenik'in aktardığı veriler baz alındığında, kasabadaki ticari işletme yoğunluğunun 3.625 kişilik yerel nüfusun ihtiyaçlarıyla örtüşmediği açıkça görülmektedir. Özellikle kasabada bulunan 150 aktar ile her 24 kişiye bir dükkân düşmesi ve 85 manifaturacı ile her 42 kişiye bir dükkân isabet etmesi gibi fahiş rakamlar, bu işletmelerin yerel tüketime değil, doğrudan kaçakçılığa hizmet ettiğini kanıtlamaktadır. Nitekim kasabanın temel ihtiyaçlarına yönelik olan fırın sayısının 2, eczane sayısının ise yalnızca 1 gibi düşük seviyelerde kalması, bölgedeki ticari yapının tamamen yasa dışı emtia trafiğine göre şekillendiğini doğrulamaktadır (Fenik, 1937c). Aşağıdaki tabloda sınır bölgesindeki işletme ve nüfus sayıları daha gerçekçi bir tablo çizmektedir.

Tablo 1: Hudut Boyundaki Bütün Pazarların Umumi Bir Tablosu (Fenik, 1937e)

Pazar Adı	Dükkan	Pazarın Nüfusu	Ermeni Nüfus
Andiver	44	820	60
Derik	80	1010	200
Kamışlı	407	4450	600
Amude	235	3625	180
Derbesiye	141	2525	630
Resülayn	55	2200	1300
Telabyaz	68	2800	600
Arappınar	57	1500	990
Carablus	57	3700	800
Meydamekbz	73	2120	520
Azez	103	59928	1550
Carablus	-	49500	4000

Tabloda yer alan yerleşim yerlerinin konumu, dükkân sayıları ve azınlık nüfusu üç temel noktaya dikkat çekmektedir. Birincisi, Fenik'in de işaret ettiği dükkân sayılarıdır ki bu rakamlar sınır hattında ticaretin canlılığını açıkça göstermektedir. Örneğin 407 dükkânlı Kamışlı, 235 dükkânlı Amude ve 141 dükkânlı Derbesiye gibi merkezler, yalnızca yerel ihtiyaçları karşılayan küçük pazarlar değil, aynı zamanda bölgesel ticaret merkezleri niteliğindedir. Bu durum, Fransız mandası altındaki Suriye'de sınır şehirlerinin, Türkiye iç pazarlarıyla ve hinterlandı ile kurduğu ekonomik bağların gücünü ortaya koymaktadır.

Tablodaki ikinci en dikkat çekici hususlardan biri, bazı yerleşimlerde Ermeni nüfusun toplam nüfus içindeki oranının oldukça yüksek olmasıdır. Özellikle 2.200 kişilik nüfusu içinde 1.300 Ermeni barındıran Resulayn, 1.500 kişilik nüfusun 990'ını Ermenilerin oluşturduğu Arappınar ve benzer bir ağırlığa sahip olan Telabyaz gibi merkezlerde, Ermeni nüfus belirgin bir yoğunluğa sahiptir. Bu tablo, 1915 sonrasında Osmanlı coğrafyasından ayrılarak Suriye tarafına geçen Ermeni topluluklarının, 1930'lara gelindiğinde sınır boyunca yoğunlaşmış ve ekonomik hayata entegre olmuş bir yapı sergilediğini düşündürmektedir. Bu demografik dağılımın bir tesadüf eseri mi olduğu, yoksa Fransız teşvikiyle Türkiye'ye karşı oluşturulan sistemli bir yapının ürünü mü olduğu kesin olarak bilinmese de dönemin siyasi konjonktürü içinde oldukça kuşku uyandırıcı bir durum olarak algılanmaktadır.

Fransız manda yönetiminin, özellikle sınır hattında Türkiye aleyhtarı grupları destekleyen ve yer yer teşvik eden bir politika izlediği göz önüne alındığında; Ermeni nüfusun pazar yerlerinde ve ticari faaliyetlerde bu denli görünür olması, yalnızca demografik bir sonuç değil, aynı zamanda siyasi ve stratejik bir tercihin yansımasıdır. Fransızların, Türkiye sınırında tampon bölge işlevi görecektir, Türkiye ile olan ekonomik ve sosyal ilişkileri kendi lehine yönlendirebilecek bir nüfus yapısı inşa etme gayreti içerisinde oldukları kuvvetle muhtemeldir. Fenik'in bu yöndeki iddiaları ve sınır hattına dair tespitleri, Kamışlı örneğinde çok daha berrak bir şekilde karşılık bulmaktadır.

Tablo 2: Kamışlı'da Etnik/Dini Gruplara Göre Hane ve Nüfus Dağılımı (Fenik, 1937h)

Grup	Hane Sayısı	Hane Oran (%)	Nüfus	Nüfus Oran (%)
Kürt	300	40,3	950	21,3
Yahudi	100	13,4	500	11,2
Süryani	—	—	650	14,6
Ermeni	160	21,5	600	13,5
Çerkes	85	11,4	400	9,0
Arap	100	13,4	500	11,2
Diğer	—	—	850	19,2
Toplam	745		4.500.000	100

Tablodaki rakamları işaret eden Fenik, şunları ifade etmektedir:

Burası bir Suriye şehridir, değil mi? O hâlde Arapların ekseriyette olması lazımdır. Hayır; Araplar burada, bilakis ekalliyettedir. İşte müstakil Suriye Cumhuriyeti'nin hudut boyunda bir vilayet olma istidadını gösteren bu yeni kasabanın manzarası! Bu manzara, oraya Fransızlarca Türk düşmanı sanılan unsurların hususi maksatla iskân edildiklerini göstermeye kifayet etmez mi? Hayır, etmez! O hâlde müstemlekeci Fransa hakkında şu tafsilatı vereyim: Burada 80 manifatura mağazası, 22 tuhafiye dükkâm ve 200 ipek ve pamuk mensucat mağazası vardır. Bütün bunlar; 950 Müslüman Kürdün, 650 Süryani'nin ve sair unsurların ipekli gömlek ve çorap ihtiyacını temin etmek için mi açılmıştır? Yüz binlerce liralık sermaye bunun için mi buraya yatırılmıştır? Hayır! O hâlde bütün bu mağazalar, Türkiye'ye karşı yürütülen iktisadi taarruzun cephanesi ve mermi depolarıdır. Bundan başka şehirde 25 lokanta ve kebabçı ile 10 otel ve han vardır. 4.450 nüfuslu bir yerde bu kadar dükkânın ne lüzumu var demeyiniz. Burası mademki bir kaçakçılık merkezidir; bu kişilerin yedirilmesi, içirilmesi ve yatırılması gerekmektedir. Yoksa Kamışlı, havası ve suyuyla meşhur bir sayfiye şehri değildir ki bu otelleri besleyecek, 25 lokantayı dolduracak kadar turist celbedebilsin. Bu sebeple bütün bunlar, kaçakçı şebekesinin teşkilatına dâhildir. Bütün bu tafsilat da burada müstemlekeci Fransız siyasetinin Türkiye'ye doğru iktisadi bir taarruza geçtiğini göstermeye kifayet etmez mi? (Fenik, 1937h).

Bunun yanı sıra Mümtaz Faik, Fransa'nın kaçakçılığa yönelik politikasının temelinde sinsî bir stratejinin yattığını savunmaktadır. Yazara göre bu zihniyet, bütün Suriye hududunun adeta ciğerlerine kadar işlemiş durumdadır. Fenik; hak yolundan yürümeyi, sinsî bir vaziyet takınmayı, dost görünüp dostu arkadan vurmaya ve gayrimeşru yollardan para kazanmak amacıyla kaçakçılığı bizzat organize etmeyi sınırdaki takip edilen politikanın temel taşları olarak nitelendirmektedir (Fenik, 1937c).

Mümtaz Faik'in Mardin'de bir kaçakçıyla doğrudan ilişki kurarak gerçekleştirdiği gözlemler, kaçakçılığın sınır bölgelerinde nasıl örgütlendiğini ve gündelik ekonomik hayat içinde nasıl meşrulaştığını ortaya koyması bakımından önem taşımaktadır. 19–21 Ocak 1937 tarihleri arasında yayımlanan üç makalede aktarılan bu deneyim, kaçakçılığın yalnızca bireysel girişimlere dayanan bir faaliyet olmadığını, aksine belirli dağıtım ağları, araçlar ve yerel ilişkiler üzerinden sürdürülen sistematik bir yapı arz ettiğini göstermektedir. Kaçakçılıkla mücadelenin Başbakan İsmet İnönü tarafından devlet politikası düzeyinde vurgulandığı bir dönemde kaleme alınan bu yazılar, resmî söylem ile yerel pratikler arasındaki uyumsuzluğu görünür kılmaktadır. İsmet İnönü, Ankara Halkevi'nde verdiği bir nutukta, kaçakçıların milletimizin varlığını kırmaya, bilerek ya da bilmeyerek milletimizi fakirleştirmeye ve memleketimizi çığnemeye çalışan kişiler olduğunu ifade etmiştir. İnönü, bu düşüncenin aklın erdiği her yerde, sokakta, mektepte ve her köşede anlatılması gerektiğini vurgulamış, ayrıca bu kişilerin bulunabildiği her yerde yakalanarak devlet kuvvetlerine teslim edilmesini ya da yaşama hakkından vazgeçilmesini dile getirmiştir. Çünkü ona göre bu tehlikeyi açıkça ifade etmek hepimizin borcudur (Fenik, 1937f). İnönü'nün bu politikasından yola çıkan Fenik, devletin merkezî düzeyde benimsediği önleyici tedbirlerin sahada yeterince karşılık bulmadığını ve sınır

bölgelerinde ekonomik zorunlulukların kaçakçılığı besleyen temel etkenlerden biri olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda söz konusu makaleler, erken Cumhuriyet döneminde kaçakçılıkla mücadele politikalarının sınırlılıklarını analiz etmeye imkân tanıyan önemli bir birincil kaynak niteliği taşımaktadır. Fenik, bir gazeteci gözlemleriyle kaçakçılığın toplumsal ve ekonomik tahribatına dair sarsıcı tespitlerde bulunur. Ona göre kaçak ipeklileri doğuran her ipek böceğinin salgısı, girdiği memleket için bir verem mikrobundan farksızdır; kaçak kumaşın üzerindeki her çiçek ise bir vatandaşın kanıyla boyanmış kızıl bir laleyi andırır. Yazar, kaçakçının malını sattıktan sonra keyifle yaktığı sigaranın dumanını, memlekette tüten bir fabrikanın dumanına kasteden bir tehdit olarak görürken; bir kaçakçının refahının, yüzlerce vatandaşın sefaleti anlamına geldiğini vurgular. Kaçakçıyı, dev bir vücudu yıkan bir mikrop ve memleketin omuriliğini kemiren uğursuz bir böcek olarak niteleyen Fenik, bu eylemi frengiden daha tehlikeli bir bela olarak tanımlar. Zira frengi sadece tek bir bünyeyi etkilerken, kaçakçılık zehrini tüm memleketin gövdesine saçmaktadır. Fenik'e göre bu zehirli mikrop, Güney hududunda Fransız sömürge uzmanları tarafından bizzat Suriye laboratuvarında üretilmektedir (Fenik, 1937b).

Mümtaz Faik, yazı dizisinde kaçakçılık olgusunun yanı sıra Suriye sınır hattındaki nüfusun sosyo-ekonomik koşulları ile bölgenin demografik, kültürel ve zihinsel yapısına dair önemli gözlemler sunmuştur. Özellikle köylerin geri kalmışlığına dikkat çeken Fenik (Fenik, 1937i), Maarif Vekâleti tarafından kırsal alanlar için hazırlanan yeni bir eğitim projesini kamuoyuna duyurmuştur. Bu projeye göre, askerliğini çavuş rütbesiyle tamamlayan yaklaşık 32 bin kişinin, dört-beş aylık yoğun bir eğitimin ardından köylere eğitmen sıfatıyla gönderilmesi planlanmıştır (Fenik, 1937g). Fenik'in taşra gerçekliğini görünür kılan bu yazıları basın çevrelerinde büyük yankı uyandırmış; Tan gazetesi başyazarı Ahmet Emin Yalman da Köy Eğitmenleri meselesini kapsamlı şekilde ele almıştır (Yalman, 1937). Yalman, Mümtaz Faik'in yazı dizisinin Ankara'da beklenen etkiyi yarattığını belirtirken; Fenik'in aylarca Güney'den yazdığı yaman yazılarla, Selahattin Korkud Bey'in tahminlerine uygun olarak ortalığı ateşe verdiği ifade etmiştir. Yalman'a göre bu yazılar neticesinde bizzat Atatürk ve hükümet davaya sahip çıkmış, hatta Halk Partisi bünyesinde İçişleri Bakanı ve Parti Umumi Kâtibi Şükrü Kaya'nın başkanlığında özel bir mücadele karargâhı kurulmuştur (Yalman, 1997: 1078).

Mümtaz Faik Fenik'in Güneydoğu Anadolu seyahati sırasında kaleme aldığı yazılar yalnızca "*Cenup Hududunda*" dizisiyle sınırlı kalmamış, bu kapsamda "*Memleket Röportajları*" başlıklı bir başka yazı dizisi de yayımlanmıştır. 28 Eylül 1936 tarihinde başlayan ve 10 Aralık 1936'ya kadar devam eden bu dizi, toplam yirmi sekiz yazıdan oluşmaktadır. Mümtaz Faik, söz konusu yazılarında Kayseri, Adana ve Maraş şehirlerini edebî bir anlatım çerçevesinde ele almış ve bu şehirlerin sosyal, iktisadi ve kültürel özelliklerini çok yönlü biçimde okuyucuya aktarmıştır.

Yazı dizisinde Kayseri'nin iktisadi faaliyetlerinden gündelik yaşam pratiklerine, Adana'da ise sıtma sorununun halk sağlığı üzerindeki etkilerine değinen Mümtaz Faik, bu somut gözlemlerinden hareketle toplumun zihniyet yapısına dair çarpıcı sonuçlara ulaşmıştır. Yazara göre, adım başında hastane açılıp doktor bulundurulsa dahi çocuk ölümlerinin önüne geçilmesi mümkün değildir; zira mesele artık genel bir sağlık sorunu olmaktan çıkıp bir eğitim davasına dönüşmüştür. Hayatı, sağlığı ve refahı yeniden düzenlemek için tıpkı askerlikteki gibi zorunlu ve geniş çaplı bir kültür seferberliğine ihtiyaç olduğunu savunan Fenik, çözümün aydınların bölge bölge memlekete dağılmasında yattığını belirtmiştir. Bu çerçevede aydınların, halkın anlayacağı bir dille konferanslar vermesi ve tüm ebeveynlerin bu eğitimlere katılımının sağlanması, yazara göre atılması gereken ilk ve en önemli adımı teşkil etmektedir (Fenik, 1936e).

Fenik'in köylerin geri kalmışlığı, cehalet ve eğitim eksikliği üzerine yaptığı vurgular, kaçakçılığı yalnızca dış kaynaklı bir tehdit olarak ele almaktan ziyade, Türkiye'nin kendi sosyo-ekonomik yapısına dair eleştirel bir bakış sunduğunu göstermektedir. Maarif Vekâleti'nin köy

eğitmenleri projesine atıf yapması, sınır güvenliği ile eğitim ve kalkınma politikaları arasındaki ilişkiyi kurması bakımından dikkat çekicidir. Bu yönüyle *Cenup Hududunda*, erken Cumhuriyet döneminde kaçakçılıkla mücadelenin yalnızca güvenlik tedbirleriyle değil, uzun vadeli sosyal ve kültürel dönüşüm hedefleriyle birlikte düşünülmesi gerektiğine işaret eden nadir gazetecilik metinlerinden biri olarak değerlendirilebilir.

SONUÇ

Bu çalışma, Cumhuriyet Döneminde kaçakçılık olgusunu yalnızca bir güvenlik veya iktisadi kayıp meselesi olarak değil, aynı zamanda devletin egemenlik alanını tesis etme sürecinin ayrılmaz bir parçası olarak ele almıştır. Osmanlı Devleti'nden Cumhuriyet'e devreden yapısal sorunlar, sınırların yeni siyasal gerçeklikler doğrultusunda yeniden tanımlanması ve idari kapasitenin sınırlılıkları, kaçakçılığın erken Cumhuriyet yıllarında süreklilik gösteren bir sorun hâline gelmesinde belirleyici olmuştur. Bu bağlamda, 1927 ve 1932 tarihli yasal düzenlemeler ile gümrük muhafaza teşkilatının askerî esaslara göre yeniden yapılandırılması, devletin kaçakçılıkla mücadeleyi merkezî otoritenin güçlendirilmesiyle doğrudan ilişkilendirdiğini göstermektedir. Bu çalışmanın temel katkılarından biri, Mümtaz Faik Fenik'in *Cenup Hududunda* ve *Cenup Röportajları* başlıklı yazı dizilerini, erken Cumhuriyet döneminin sınır politikalarını, güvenlik algısını ve kamuoyu oluşturma pratiklerini anlamaya imkân tanıyan önemli birer kaynak olarak ele almasıdır. Fenik'in sahaya dayalı gözlemleri, Türkiye-Suriye sınırının yapay niteliğini, sınırın iki yakasında süregelen toplumsal ve kültürel süreklilikleri ve bu durumun kaçakçılığı nasıl kolaylaştırdığını açık biçimde ortaya koymaktadır. Özellikle sınır kasabalarındaki nüfus-dükkan oranlarına ilişkin veriler, kaçakçılığın münferit bireysel faaliyetlerden ziyade, örgütlü ve sistematik bir ekonomik yapı arz ettiğini göstermektedir. Fenik'in yazılarında Fransız mandater yönetimine atfedilen rol, kaçakçılığın yalnızca yerel aktörlerin girişimleriyle değil, uluslararası güç dengeleri ve mandater politikalarla da şekillendiğine işaret etmektedir. Fransız yönetiminin sınır hattında belirli etnik ve dinsel grupları yoğunlaştırdığına dair iddialar, dönemin basın söyleminde kaçakçılığın iktisadi taarruz ve siyasal baskı aracı olarak kurgulandığını göstermesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte, Fenik'in anlatılarının milliyetçi bir perspektif taşıdığı ve yer yer genelleyici bir dil kullandığı da göz önünde bulundurulmalıdır. Bu durum, söz konusu yazıların tarihsel bağlamı içinde, dönemin resmi söylemiyle etkileşim hâlinde değerlendirilmesini gerekli kılmaktadır. Öte yandan Fenik'in metinleri, kaçakçılığın yalnızca dış kaynaklı bir tehdit olarak ele alınmadığını, sınır bölgelerindeki yoksulluk, cehalet ve eğitim eksikliği gibi iç dinamiklerin de bu olguyu beslediğini göstermesi bakımından dikkat çekicidir. Köylerin geri kalmışlığına ve Maarif Vekâleti'nin köy eğitmenleri projesine yapılan vurgu, güvenlik politikaları ile sosyal kalkınma ve eğitim politikaları arasındaki ilişkiyi görünür kılmaktadır. Bu yönüyle Fenik'in yazıları, erken Cumhuriyet döneminde kaçakçılıkla mücadelenin yalnızca askerî ve idari tedbirlerle değil, uzun vadeli toplumsal dönüşüm hedefleriyle birlikte düşünülmesi gerektiğine işaret eden nadir gazetecilik örnekleri arasında yer almaktadır. Sonuç olarak bu çalışma, Mümtaz Faik Fenik'in gazetecilik faaliyetlerini erken Cumhuriyet'in sınır güvenliği, kaçakçılıkla mücadele ve kamuoyu oluşturma süreçleri bağlamında değerlendirerek, basının devlet politikaları üzerindeki etkisini tarihsel bir perspektifle ortaya koymaktadır. Bu yönüyle makale, Cumhuriyet Dönemi sınır çalışmaları literatürüne üzerine yapılan tarihsel araştırmalara özgün bir katkı sunmuştur.

Yazarlık Katkısı

Bu çalışma üç yazarlı olup tüm yazarlar çalışmaya eşit düzeyde katkı sağlamıştır. Her bir yazarın katkı oranı %33'tür.

KAYNAKÇA

1.Arşiv Belgeleri (T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı - BCA)

BCA, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 116.808.18

BCA, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 180.242.23

BCA, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 180.244.6

BCA, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 210.834.1

BCA, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 262.764.15

2.Resmî Yayınlar (Kanunlar ve Tutanaklar)

Resmî Ceride, 10/VII, 1927, No. 1126-Sayı: 629

Resmî Gazete: 12/1/1932 tarihli ve 2000 sayılı nüsha

TBMM Zabıt Ceridesi, Altmışdördüncü İçtima, 13.IX.1336 Pazartesi, D:1, C:4: İ:1

TBMM Zabıt Ceridesi, Altmışaltıncı İçtima, 16.IX.1336a Perşembe, D:1, C:4: İ:1

TBMM Zabıt Ceridesi, Yetmiş birinci içtima, 23.IX.1336b Perşembe, D:1, C:4: İ:1

TBMM Zabıt Ceridesi, On altıncı İçtima, 4.IV.1337 Pazartesi, D:1, C:9: İ:2

TBMM Zabıt Ceridesi, Elli sekizinci İçtima, 1.8.1337a Pazartesi, D:1, C:11: İ:2

TBMM Zabıt Ceridesi, Yüz otuz birinci İçtima, 20.12.1337b Salı, D:1, C:15: İ:2

TBMM Zabıt Ceridesi, Yirmi yedinci İçtima, 15.4.1338 Cumartesi, D:1, C:19: İ:3

TBMM Zabıt Ceridesi, Almış üçüncü İçtima, 26.6.1338a Pazartesi, D:1, C:21: İ:3

TBMM Zabıt Ceridesi, Doksan altıncı İçtima, 4.9.1338b Pazartesi, D:1, C:22: İ:3

TBMM Zabıt Ceridesi, Yirmibeşinci İçtima, 25.9.1339 Salı, D:II, C:2: İ:1

TBMM Zabıt Ceridesi, Yüzyedinci İçtima, 20.2.1340 Çarşamba, D:II, C:8: İ:II

TBMM Zabıt Ceridesi, Yirmi Beşinci İçtima, 31.3.1340a Pazartesi, D:II, C:8: İ:II

TBMM Zabıt Ceridesi, Altmışyedinci İçtima, 1.3.1341 Pazar, D:II, C:15: İ:II

TBMM Zabıt Ceridesi, Üçüncü İçtima, 6 Teşrinisani 1926 Cumartesi, D:II, C:27: İ:IV

TBMM Zabıt Ceridesi, Altıncı İnkat, 28.XI. 1931 Cumartesi, D:4, C:4: İ:I

TBMM Zabıt Ceridesi, Altmış Sekizinci İnkat, 22.VI. 1932 Çarşamba, D:4, C:9: İ:I

3. Süreli Yayınlar (Gazeteler)

Akşam (1931). Dahiliye Vekili kaçakçılık hakkında tetkikat yapıyor, 24 Teşrin-i Sâni.

Cumhuriyet (1932). İsmet Paşa Dün Akşam Şarka Hareket Etti, 24 Eylül.

Fenik, M. F. (1936a). Antakya'da ilk Arap hükümeti nasıl kuruldu? *Tan*, 18 Ekim.

Fenik, M. F. (1936b). Antakya'ya gitmek çok müşkül. *Tan*, 14 Ekim.

Fenik, M. F. (1936c). Antakya ve İskenderun iktisadi işkence altında. *Tan*, 9 Ekim.

Fenik, M. F. (1936d). Kadın çarşafına bürünüp kaçan Arap reisleri. *Tan*, 20 Ekim.

Fenik, M. F. (1936e). Katil anaların öldürdüğü çocuklar. *Tan*, 8 Ekim.

Fenik, M. F. (1937a). Akçakale'de çiğ köfte ve lâhmi acin. *Tan*, 27 Mart.

Fenik, M. F. (1937b). Belki şimdi hayatıma bile kıyacaktı. *Tan*, 22 Ocak.

Fenik, M. F. (1937c). Bir kaçak merkezi daha: Amude. *Tan*, 13 Ocak.

Fenik, M. F. (1937d). Cenup hududu hain, sinsi bir huduttur; burada rüzgârlar bile kaçakçılık yapabilir. *Tan*, 1 Ocak.

Fenik, M. F. (1937e). Hudut boyundaki bütün pazarların umumi bir tablosu. *Tan*, 17 Ocak.

Fenik, M. F. (1937f). Kaçakçı aynı zamanda bir casustur! *Tan*, 12 Ocak.

Fenik, M. F. (1937g). Küçük Cercif köyünde nikâh nasıl kıyılır? *Tan*, 13 Mart.

Fenik, M. F. (1937h). Nusaybin'in karşısında Kamışlı kasabası. *Tan*, 10 Ocak.

Fenik, M. F. (1937i). Şehirliden nefret eden köylüler. *Tan*, 4 Mart.

Milliyet (1931). Kaçakçılık Layihası Meclise Verildi, 25 Kânûn-ı sâni.

Rıfka, F. (1931). Kaçakçı vatan düşmanıdır. *Hâkimiyeti Milliye*, 19 Teşrin-i Sâni.

Son Posta (1931). Kaçakçılık Mücadelesi Başlamalı, 23 Teşrin-i Sâni.

Ulus, (1937). Cenup hududumuzda kaçakçılıkla savaş iyi neticeler verdi, 17 Temmuz.

Yalman, A. E. (1937). 32.000 kişilik ordu. *Tan*, 8 Mart.

4. Tetkik Eserler (Kitap ve Makaleler)

- Arıkan, Z. (1991). Osmanlı İmparatorluğu'nda ihracı yasak mallar (memnu meta). B. Kütükoğlu (Ed.). *Prof. Dr. Bekir Kütükoğlu'na armağan* İçinde (ss. 279–306). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Genç, M. (2012). Yed-i vahid. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Cilt: 43) İçinde (ss. 378–383). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Gözcü, A. & Çakmak, F. (2019). Cumhuriyet'in ilk yıllarında Türkiye'nin güney sınırında gerçekleştirilen kaçakçılık faaliyetleri. *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21(3), 683–714.
- İnalcık, H. (2012). İmtiyaz. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Cilt: 22) İçinde. (ss. 245–252). Türkiye Diyanet Vakfı.
- İnuğur, M. N. (1992). *Türk basın tarihi*. Gazeteciler Cemiyeti Yayınları.
- Kütükoğlu, M. S. (1988). Ahidnâme. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, (Cilt: 1) İçinde (ss. 536–540). Türkiye Diyanet Vakfı.
- Öğüt, T. (2011). Milli sınırların oluşumu sürecinde Güneydoğu Anadolu'da kaçakçılık ekonomisi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 31(2), 91–122.
- Schmidinger, T. (2015). Westarmenien in Kurdistan: Überleben und Exil armenischer Gemeinden in Kurdistan hundert Jahre nach dem Genozid. F. Hennerbichler, C. Osztovcics, M. Six-Hohenbalken & T. Schmidinger (Ed.). In *100 Jahre Völkermord an Armenierinnen und die Kurdinnen* (pp. 135–182). Caesarpress.
- Türkmen, İ. (2019). *The Times* gazetesine göre Hatay'ın anavatana katılması (1938–1939). *Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(3), 351–363.
- Traité turco-syrien d'amitié et de bon voisinage*. (1926). Imp. Française L. Mourkides.
- Yalman, A. E. (1997). *Yakın tarihte gördüklerim ve geçirdiklerim*, (Cilt: 2). Pera Turizm ve Ticaret A.Ş. Yayını.